

Кушнерьов Віталій Миколайович,
аспірант наукової лабораторії з
проблем протидії злочинності ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ ПІДСТАВИ НЕДОТРИМАННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, ратифікованої Законом від 17.07.1997 № 475/97-ВР, гарантує кожній фізичній або юридичній особі право на розгляд судом упродовж розумного строку цивільної, кримінальної, адміністративної або господарської справи, а також справи про адміністративне правопорушення, в якій вона є стороною [1].

Однак, враховуючи судову практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), можна стверджувати, що велика кількість скарг надходить саме з приводу недотримання розумних строків під час кримінального провадження.

Важливим є те, що ЄСПЛ вирішує, чи є строк розумним, у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи. При цьому в одній справі Суд може вирішити, що 3 роки – це занадто довго, а в іншій – визнати 15-річний строк розгляду цілком обґрунтованим. Таким чином, можна визначити, що неприйнятними визнаються затримки, пов'язані з:

1) необхідністю розгляду великої кількості клопотань та апеляційних скарг. ЄСПЛ зазначив, що з'явлення клопотань не може розцінюватись як обставина, яка оправдовує довготривалий розгляд справи. Так, у справі «Силін проти України» зазначено, що заявлення клопотань є процесуальним правом сторін. Використання засобів, доступних за національним законодавством, з метою захисту своїх інтересів не може розглядатися як обставина, яка оправдовує довготривалий розгляд справи (справа «Колесніков проти України», «Фелоров проти України», «Силін проти України», «Єфименко проти України»);

2) кількістю відповідей та неодноразовими змінами заявником своїх позовних вимог (справа «Фелоров проти України»);

3) непідтвердженими посиланнями на хворобу підозрюваного обвинуваченого та його переховування від слідства. У разі наявності документів, які свідчать про існування хвороби чи розшуку підозрюваного, обвинуваченого, такі доводи можуть бути розцінені як прийнятні;

4) зупиненням досудового розслідування без причини;

5) не вжиттям заходів щодо виділення справи, в якій підозрюється декілька осіб, в окреме провадження, якщо особа обвинувачується у вчиненні одного епізоду вчиненого злочину;

6) передачею кримінального провадження з одного органу до іншого, що спричиняє затягування досудового розслідування чи судового розгляду, пасивністю суду, необґрунтованим відкладенням засідань, що спричинило затягування досудового розслідування чи судового розгляду (справа «Єфименко проти України»). Разом з тим, у справі «Вєргельський проти України» ЄСПЛ відзначає позитивно заходи, вжиті судом першої інстанції щодо прискорення перебігу провадження. Зокрема це здійснювалось за допомогою забезпечення цільного графіка слухань і направлення нагадувань прокуратурі та експертам стосовно їхніх процесуальних обов'язків.

7) невинуватими значними перервами в призначених судових засіданнях; значною кількістю відкладених судових засідань, викликаних поведінкою державних відповідачів або ініційованих судом першої інстанції; затримками у розгляді касаційних скарг; поверненням справи на новий розгляд в зв'язку з недостатнім вивченням справи судом першої інстанції (справа «Павлюлинець проти України», «Карнаушенко проти України», «Мороз та інші проти України», «Огурцова проти України»);

8) виправленням процесуальних помилок, що спричинило затягування досудового розслідування чи судового розгляду;

9) неодноразовим закриттям та відновленням кримінального провадження. Зазначене свідчить про серйозні недоліки системи кримінального обвинувачення на думку ЄСПЛ (справа «Баглай проти України», «Стоянова та Недельку проти Румунії»).

Крім того, ЄСПЛ в своїх рішеннях визначив певні «правила» здійснення судочинства з урахуванням принципу розумності строків. До таких правил можна віднести:

- хоча важливо проводити судовий розгляд упродовж розумного строку, це не повинно бути здійснено за рахунок процесуальних прав однієї зі сторін (пп. b, п. 3 ст. 6 ЄКПЛ) [1] (Крочер і Моллер проти Швейцарії, Бонзі проти Швейцарії, ПАТ Нафтова компанія Юкос проти Росії);

- оцінюючи час, що був наданий обвинуваченому для підготовки захисту, необхідно враховувати предмет і стадію судового розгляду, а також складність провадження (Грегашевич проти Хорватії);

- необхідно враховувати робочий розклад, також виправдано вимагати від захисника внести певні зміни в робочий графік з урахуванням особливої терміновості конкретного провадження (Маттік проти Німеччини);

- пп. b, п. 3 ст. 6 ЄКПЛ [1] не вимагає щоб підготовка до судового розгляду була завершена до першого слухання. Хід судового розгляду не може бути повністю розпланований завчасно і може

включати елементи, які не були враховані та потребують додаткової підготовки сторін (Маттік проти Німеччини);

- стороні захисту повинно бути надано додатковий час після виникнення певних обставин в ході судового розгляду для корегування позиції захисту, підготовки клопотань, скарг тощо (Міміношвілі проти Росії). До таких обставин належать: зміна обвинувачення (Пелісс'є і Сассі проти Франції), виникнення нових доказів або зміна думки експерта в ході судового розгляду (Г.Б. проти Франції);

- обвинувачений може заявляти клопотання про відкладання або перенесення засідання у випадку виникнення очевидної проблеми у зазначений судом строк (Кемпбелл і Фелл проти Об'єднаного Королівства, Бекстром і Андерссон проти Швеції, Краксі проти Італії), окрім виключних обставин (Годді проти Італії) або у випадку відсутності підстав для такого права в національному законодавстві та практиці (Галстян против Вірменії);

- за певних обставин від суду може знадобитися відкладення слухання на власний розсуд, для того щоб надати стороні захисту необхідний для неї час (Садак та інші проти Туреччини, Сахновський проти Росії);

- для того, щоб обвинувачений міг ефективно здійснювати право на оскарження, національні суди повинні достатньо чітко зазначити підстави на яких ґрунтується прийняте рішення (Хаджианастассіу проти Греції). Якщо повний текст вироку (постанови, ухвали, рішення) недоступний до закінчення строку оскарження, обвинуваченому повинні бути надані відомості, що достатні для подання скарги (Зун проти Нідерландів, Боце проти Франції);

- держави повинні забезпечити кожному обвинуваченому можливість використання засобів захисту, передбачених п. 3 ст. 6 ЄКПЛ [1] (Вачер проти Франції).

Отже, усі причини, які спричинили порушення «розумних строків» можна поділити на дві групи: по-перше, затримки, пов'язані з поведінкою учасників кримінального провадження. До них зокрема належать неявка в судові засідання, часта зміна позовних вимог, з'явлення клопотань, оскарження рішень, тощо. До другої групи можна віднести складність справи, зокрема необхідність проведення фінансових підрахунків, допит великої кількості свідків, багато епізодність, тощо.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), ратифікована Верховною Радою України 17.07.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.